

TRACTATUS SECUNDUS DE SECUNDO PRAECEPTO DECALOGI

~~~~~

« Prohibet hoc praeceptum omnem
« inordinatam usurpationem nominis Dei:
« qualis potissimum fit blasphemando, te-

« mere jurando, vovendo et non ser-
« vando.
« De quibus hic agendum ».

CAPUT I.

Quid et quotplex Blasphemia.

121. *Quid est blasphemia.* — 122. *Quotupliciter blasphematur contra Deum.* — 123. *Quando est denuntianda blasphemia haereticalis.* — 124 et 125. *Quae dicteria sint, vel non, blasphemiae.* — 126. *An explicandum, si quis directe intendat Deum inhonoreare.* — 127. *Ad quid tenetur consuetudinarius.* — 128. *Quid, si quis proferat: O Mors Dei! O Vulnera Christi! irascens contra hominem.* — 129. *An sit blasphemia maledicere creaturis, et diebus.* — 130. *An maledicere mortuis. An maledicere fidei.* — 131. *An imprecari aliis vel sibi daemonem.* — 132. *An differant specie blasphemiae contra Deum, et Sanctos.*

Quid sit
blasphemia.

121. — « Resp. Blasphemia, directe opera posita laudi Dei, est verbum maledictionis, vel convictii, seu contumeliae in Deum: sive id fiat attribuendo ei falsa, sive negando vera; sive tribuendo creaturis, quae ipsi debentur; sive etiam dicendo vera, sed quae ad ejus dehonorationem seu vilipensionem tendant: ut fit per modum ei indignantis, contemnentis, etc. — Ita communiter doctores: S. Thomas¹, Bonacina², Sanchez³, Laymann⁴, etc. ».

Unde resolves:

Varii ca-
sus blasphemiae.

122. — « 1º. Blasphematus, qui contra Deum infrendens, ei maledicit. Item, qui ait se aliquid acturum, eo invito. Item, qui eum negat; qui jurat serio per deos falsos; qui eum vocat tyrannum, injustum, nolle aut non posse nos juvare, non curare nostra; daemonem esse fidelorem, plus posse; non omnia bene esse ordinata; melius in creatione

« quaedam fieri potuisse aut debuisse, etc. « — Quae quidem si quis credit ita esse, « et non tantum in ira aut desperatione effutiat; tunc est blasphemia haereticalis, id est cum haeresi conjuncta; quod in confessione est addendum, quia species differt ab imprecativa. — Hurtadus⁵. ».

123. — Qui audit aliquem proferentem blasphemiam haereticalem, tenetur eum denuntiare infra sex dies; ut ajunt Viva⁶ et Salmant.⁷, ex edicto Inquisitionis, ut dicunt. Sed videtur hoc spatium sex diuinum esse juxta Inquisitionem Hispaniarum; nam in edicto Inquisitionis generalis assignatur mensis. Vide dicenda Lib. IV, n. 252, v. Rogabis. — Secus autem, si blasphemia non sit haereticalis. Nam, licet ex decretis Julii III, Pii I et concilii Lateranensis, obligatio sit denuntiandi (vide apud Salmant.⁸); attamen Sanchez⁹ cum Medina, Manuele et Lo-

Blasphem-
mia haereti-
calis denun-
tianda.

Secus,
blasphemia
simplic.

¹ 2^ae, qu. 13, art. 1. — ² Disp. 3, de 1º Praec., qu. 8, punct. 1 et 2. — ³ Decal., lib. 2, cap. 32, num. 1 et 6. — ⁴ Lib. 4, tr. 10, cap. 6, n. 1 et 7. — ⁵ De Fide, disp. 91, sect. 11, § 54 et seqq. — ⁶ De Praec. decal., qu. 6, art. 2, n. 11. — ⁷ Tr. 21, cap. 3, n. 129. — *Julius III*, constit. *In multis*, 1 Februar. 1554, § 8; in Bullar. Rom. Mainardi. — *Pius I*, can. *Si quis per capillum, caus. 22, qu. 1.* — *Concil. Later. V*, (anno 1514) sess. 9, bull. reform. curiae: apud Labbe, tom. 19, col. 881. — ⁸ Loc. cit., n. 129. — ⁹ Decal., lib. 2, cap. 32, n. 47. — *Barthol. Medina, Summ.*, lib. 1, cap. 14, § 2, v. *Il terzo capo.* — *Manuel Rodrig.*, Sum., part. 1, cap. 34, n. 6.

Locutio-
nes blas-
phemae.Locutiones
non blas-
phemae.

pez; ac Salmant.¹ cum Bonacina, Villalobos, Trullench et aliis, dicunt in his blasphemias praemittendam esse correctionem: quae si proficiat, omittendam esse denuntiationem. Imo Mazzotta², Tamburinius³ et Viva⁴ dicunt, quod propter desuetudinem, haec decreta non videntur hactenus obligare.

124. - Insuper notandum, quod blasphemia est, dicere: *Velit, nolit Deus. Perreat Deus. A dispetto di Dio. Nego sacramenta.*

Item, dicere *daemonem sanctum, omnipotentem*. Non vero, si nominetur *potens, sapiens, etc.*, secundum suam naturam; modo his verbis non intendatur ei aliquis honor tribui.

Nec est blasphemia, quando verbum mutatum, aut dimidiatum pronuntiatur^{a)}, v. gr. *Nego Di..., Santo Di..., Santo Diana*; probabiliter cum Viva⁵, Tamburino⁶; et Croix⁷ cum Gobat et Tamburino.

Neque, dicere contra homines: *Sangue di Dio, Corpo di Dio. Viva*⁸, ex communione, cum Laymann, et Tamburinius⁹, nisi indignatio sit directa contra Deum. — Et sic tenendum cum Busenbaum et aliis,

Ludov. Lopez, Instruct. nov., part. 1, cap. 282, i. f., v. Praeterea. — ¹ Loc. cit., num. 129. - Bonac., disp. 3, de 1° Praec., qu. 8, punct. 1, n. 6. - Villal., part. 2, tr. 1, diff. 15, n. 8. - Trull., Decal., lib. 1, cap. 12, dub. 3, n. 3. - ² Tr. 2, disp. 1, qu. 3, cap. 2, § 3, quaer. 4. - ³ Decal., lib. 2, cap. 6, § 4, n. 6. - ⁴ Loc. cit., n. 11. - ⁵ Loc. cit., n. 8. - ⁶ Loc. cit., n. 20. - ⁷ Lib. 3, part. 1, n. 252. - Gobat, de Blasphem., n. 745. - Tambur., loc. cit. - ⁸ De Praec. decal., qu. 6, art. 2, n. 9. - Laym., lib. 4, tr. 10,

124. - a) Viva hanc suam sententiam limitat: Si non intendat animo diabolo sanctitatem appingere; vel, ut dicit Tamburinius, nisi intendat signate Deum renuntiare.

b) Croix dicit esse gravem blasphemiam, si illa indignatio virtualiter saltem in Deum tendat; quibus addit: « Similiter, si illa indignatio non tendat quidem in Deum, sed tamen ita loquens advertat ad vilipensionem Dei vel rerum sacrarum ».

c) Sanchez et Decianus perperam a Viva allegantur; nam Sanchez, *Decal.*, lib. 2, cap. 32, n. 25 et 26, affirmat haec verba esse blasphemiam; quod Decianus, *Tract. crimin.*, lib. 6, cap. 2, n. 13, expresse negat, nisi « animo execrandi et injuriandi et contemnendi proferrentur ».

d) Salazar, *de Usu et Consuetud.*, cap. 5, n. 28, v. *Unde possunt*, negat tales puniendos esse poenis blasphemiae.

e) Suarez, *de Relig.*, tr. 3, lib. 1, cap. 6,

infra n. 128; quicquid dicat Croix¹⁰, nempe, quod haec verba per se semper praeseferunt vilipensionem Dei^{b)}.

Neque est blasphemia, dicere: *Per vitam Dei, vel Sanctorum. — Communiter Viva*¹¹, et Tamburinius¹² cum Sanchez^{c)}; contra Decianum^{c)}.

Neque, dicere: *Renego Deum, si te non percussero.* Ita Tamburinius¹³ cum Salazar^{d)}; et videtur probabile, contra Sanchez et Palaum. — Quia tunc haec verba proferens non habet animum negandi Deum, casu quo non percusserit. Sed quia certe vult percutere, ideo dicit Deum non credere, si non percusserit; volens tandem sic dicere: Sicut certum est quod Deum non negabo, ita certum habeo quod te percutiam.

Neque, dicere: *Hoc est verum sicut Deus.* Tamburinius¹⁴ cum Azor, Bonacina, Medina, contra Suarez^{e)} et Sotum^{f)}. Et hanc sententiam communem asserit esse Mazzotta cum Bonacina^{g)} et aliis. — Quia tunc communiter non aequiparatur veritas creata cum increata; sed solum indicatur similitudo quaedam, mixta cum aliqua hyperbole.

cap. 6, num. 8. - ⁹ Decal., lib. 2, cap. 6, § 4, num. 25. - ¹⁰ Lib. 3, part. 1, n. 247. - ¹¹ Loc. cit., n. 9. - ¹² Loc. cit., n. 23. - ¹³ Loc. cit., n. 22. - ¹⁴ Sanch., Decal., lib. 2, cap. 32, num. 24. - ¹⁵ Pal., tract. 17, disp. 2, punct. 2, § 3, num. 3. - ¹⁶ Loc. cit., num. 16. - Azor, part. 1, lib. 11, cap. 3, quaer. 2. - Bonac., disp. 3, de 1° Praec., qu. 8, punct. 2, n. 13. - Barthol. Medina, Sum., cap. 14, § 2, v. *Il terzo capo*. - Mazzotta, tract. 2, disp. 1, qu. 3, cap. 2, § 2, dub. 1.

n. 12, nimis fidenter a Tamburino ex Bonacina citatur; nam ille non differt a prima sententia. Dicit quidem verba haec blasphemiam continere; sed addit id « multum pendere ex intentione loquentium, qui saepe loquuntur per exaggerationem, et non intendunt facere omnimodam aequiparationem. Et ita excusari poterunt a malitia blasphemiae, vel quia non advertunt quid verba illa significant, vel quia verba illa capacia sunt alterius significationis, quam ipsi intendunt ».

f) Sotus, *de Just. et Jure*, lib. 8, qu. 2, art. 3, concil. 1, v. f.: « Profecto, inquit, si blasphemiae non sunt, saltem proxime accedunt ». Et quidem si assertio vera non sit, « foedissimum est perjurium, blasphemiae affine »; si autem vera esset, « non tamen esset a blasphemia longe distans ».

g) Scilicet: Bonacina, loc. cit., hanc sententiam tenet; et pro ea a Mazzotta citatur, qui ipse eamdem communem appellat.

Neque, dicere: *Sic erat a fato destinatum.* — Tamburinius¹ cum Sanchez.

Neque, afferre verba Scripturae, ad dictam facetiam: modo quis non utatur ad turpia; et non fiat tam saepe, ut contemptum sapiat. — Tamburinius² cum Villalobos; et Gobat apud Croix³.

Neque, jurare per membra honesta Christi. Tamburinius⁴ cum Sanchez. — Secus, si juretur irrisorie, vel per membra in honesta. Ideo vera blasphemia est, dicere: *Potta di Cristo; Potta di S. Paolo*; si intelligatur per ly *potta*, natura mulieris, quam tale verbum significat. Sed talis significatus communiter neque intenditur, neque scitur. Ideo communiter loquendo, praedicta blasphemia a mortali excusat; tanto magis, quia verbum *potta* est aequivocum, dum italica lingua denotat (etiam de se) non aliud, quam interjectionem furoris: ut observavi apud vocabularium etruscae linguae recenter editum. Et hoc probabile recte censem Mazzotta⁵.

Sic quoque excusari possunt a mortali rustici qui blasphemant Deum vel Sanctos, addendo: *Fuori di Dio*, aut: *Se l'ho fatto io*. Licet enim de se videatur esse vera blasphemia, quia talis conditio non tollit injuriam, quae primis verbis Deo vel Sanctis irrogatur; cum bene doceant Sanchez⁶, Sporer⁷, Palau⁸ cum Suarez et Valentia; item Elbel⁹, et Croix¹⁰ cum Tamburino et Dicastro, ad peccatum blasphemiae non requiri affectum inhorandii Deum, sed sufficere solam prolationem vergentem ad divini honoris diminutionem: quidquid dicat Gobat apud Croix, putans non esse blasphemiā, si quis ex gravi causa proferat tantum facte verba blasphemā. — Hinc dicunt Sanchez¹¹, et Sporer¹² cum Tamburino, quod omnis blasphemia, etiam joco prolata, est mortale; nisi jocus tolleret omnimodam

Blasphemia, etiam joco prolata, lethalis.

1 Loc. cit., n. 16. - Sanch., loc. cit., n. 35. - ² Loc. cit., n. 17. - Villal., part. 2, tr. 1, diff. 15, n. 5. - Gobat, de Blasphemia, n. 718 et seqq. - ³ Lib. 3, part. 1, n. 251. - ⁴ Loc. cit., num. 25. - Sanch., loc. cit., num. 29. - ⁵ Tr. 2, disp. 1, qu. 3, cap. 2, § 2, dub. 2, v. f. - ⁶ Decal., lib. 2, cap. 32, n. 2 et 3. - ⁷ Tr. 2, cap. 10, n. 12 et 22. - ⁸ Tr. 17, disp. 2, punct. 2, § 1, n. 3. - Suar., de Relig., tr. 3, lib. 1, cap. 6, n. 9. - Valent., in 2° 2°, disp. 1, qu. 13, punct. 1, v. Se-

culo. - ⁹ De 2° Praec., n. 18. - ¹⁰ Lib. 3, part. 1, n. 250. - Tambur., Decal., lib. 2, cap. 6, § 4, num. 3 et 5. - Dicastro, de Juram., disp. 1, n. 218. - Gobat, de Blasphem., n. 705 et seqq. - Croix, loc. cit., n. 250. - ¹¹ Loc. cit., n. 41. - ¹² Loc. cit., n. 22, v. f. - Tambur., loc. cit., n. 5. - Sanch., loc. cit., n. 41. - ¹³ Cap. 5, § Confessione pratica, v. Mhai detto. - ¹⁴ Lib. 3, part. 2, ragionam. 8, n. 25. - ¹⁵ Loc. cit., dub. 2. - Diana, part. 6, tr. 8, resol. 88.

bet. — Diana vero non de praesenti casu, sed de casu tantum simili loquitur.

rationem irreverentiae in Deum (quod dicunt raro evenire): prout, ait Sanchez, si quis causa joci vel irrisionis juraret per falsos deos.

Attamen auctor neotericus libelli, cui titulus: *Istruzione per li Confessori di Terre e Villaggi*¹⁸, et Pater Sarnelli, auctor libri: *Opera contro la bestemmia*¹⁴; item Pater Mazzotta¹⁵ cum Diana et aliis, probabiliter inquiunt, saltem ob ignorantiam^{h)} facile posse excusari mortali rusticum, qui non aliter intendit Sanctum blasphemare, quam addito: *Se l'ho fatto io*; intendens sic non blasphemare.

Praeterquam quod, etiam de se loquendo, probabile est tale dicterium non esse veram blasphemiam; verus enim sensus cuiusvis propositionis formatur ex ultimis ejus verbis. Et ideo recte dici potest, quod praefata propositio: *Managgia Santo N., se l'ho fatto io*, simul et complete sumpta, non irroget Sancto veram injuriam, cum adit illa conditio: *Se l'ho fatto io*. Aliud autem est, verba blasphema exterius proferre, et interiorius nolle blasphemare, ut supra dictum est; aliud, praedictam propositionem proferre, in qua per illam conditionem expressam, expresse ostendit proferens nolle Sancto ullam injuriam afferre. — Secus vero dicendum, si is talia verba addat, non ad tollendam malitiam blasphemiae, sed poenitentia ductus, vel ad reparandam blasphemiam jam prolatam.

125. - « 2°. Revocantur etiam ad blasphemiam alia signa contra Deum, licet « verba non adsint; ut spuere in coelum, « infredere dentibus, etc. Imo, etiam sola « mente blasphemia interior committi potest, sicut etiam laus mentalis Dei.

« 3°. Blasphemat item, qui in Sanctos « vel sacra contumeliosus est: intellige, « ut Sancti sunt; sive cum habitudine

Signa blasphemiae sine voce.

Blasphemia in sancto.

« saltem virtuali ad Deum, ita ut mora-
« liter hujus etiam honor censeatur tangi:
« quia alioqui tantum erit contra duliam,
« si nimur contra illos, ut homines qui-
« dam in terris fuerunt, dicatur. — Quod
« veniale est, si joco fiat: v. gr., si sanctos
« Crispinum et Crispinianum voces *suto-*
« *res*; Joannem et Paulum, *eunuchos*.
« Grave vero erit, si contemptim, vel ex
« odio aut indignatione contra Sanctos
« haec dicas. — Licet vero blasphemiae
« in Deum non admittant materiae par-
« vitatem; multi tamen admittunt in iis
« quae fiunt contra Sanctos. Escobar¹.

« 4°. Blasphemat item, qui iratus, etsi
« non contra Deum, sed contra alios aut
« alia, eadem tamen serio profert, quae,
« ex sua significatione aut modo loquendi
« ac circumstantiis, important imminutio-
« nem divini honoris, aut improperium. —
« Licet enim eam non intendat formaliter,
« intendit tamen indirecte et virtualiter:
« quamvis id ex subreptione saepe sit ve-
« niale tantum, si tantum materialiter fiat.

126. - « 5°. In confessione exprimen-
« dum est, si quis (quod tamen raro con-
« tingit) directe et formaliter Deum inho-
« norare intenderit, aut ei formaliter ira-
« tus fuerit. — Laymann². [Cum com-
« muni apud Salmant.³, cum Lessio⁴. Secus,
si tantum ex ira blasphemet].

« 6°. Blasphemat item, qui injuriose
« usurpat membrum Christi: v. gr. *Per-*
« *dat te Dei sanguis, vulnera, mors Dei,*
« *caput, passio, sacramenta, chrisma, et*
« *similia sacra: cum ea non ad perden-*
« *dum, sed ad salvandos nos data sint;*
« *et communiter in his apprehendant ho-*
« *mines, magnam Dei earumque rerum*
« *vilipensionem contineri.* — Laymann⁴.

127. - « 7°. Qui talium verborum con-
« suetudinem habet, tenetur sub peccato

¹ Tr. 1, exam. 3, cap. 7, n. 47. — ² Lib. 4, tr. 10, cap. 6,
n. 12. — ³ Lib. 2, cap. 45, n. 33. — ⁴ Loc. cit., n. 12. —

126. - ^{a)} Salmant., tr. 21, cap. 3, n. 123,
loquuntur de blasphemis haereticalibus et
de iis quae ex odio Dei procedunt, quas dicunt
specie differre a ceteris.

127. - ^{a)} Laymann, loc. cit., n. 6, non habet
de absolutionis denegatione. Quamvis id in-
culcat, n. 8, loquens de iis qui in rixa aliqua
verba sacra temere et irreverenter proferunt,

« mortali serio conari eam tollere. — Quod
« si facit et tamen labitur, potest excu-
« sari aliquando; eo quod juramenta ista,
« impetu naturali effusa, non sunt volun-
« taria nec in se nec in causa, utpote re-
« tractata proposito efficaci. Laymann⁵.
« Vide Escobar⁶. — Si non conetur, idque
« confessarius notet, neget ei cum discré-
« tione absolutionem. Laymann⁷.

Hic advertendum, quod aliqui hujus-
modi blasphemantes dicunt, se non animad-
vertisse ad malitiam blasphemiae. Ajun-
que quidam DD., quod isti aliquando,
ob impetum irae vel habitus contracti,
possunt sine advertentia blasphemare. —
Sed puto cum auctore citato⁷ (*Istruz.*, etc.)
semper adesse in blasphemando aliquam
advertentiam, saltem confusam, de malit-
ia illius prolationis. Ira enim aut habitus
ordinarie non ita intellectum obtenebrat,
ut penitus ad malitiam blasphemiae non
advertisatur, licet ipsa reflexe non cognoscatur.

« 8°. Interim plurimi excusantur ob
« inadvertentiam, in subita commotione.
« — Tametsi non satis excusare videatur,
« quod quidam ajunt: iis verbis aliud se
« non intendere, quam usurpare tamquam
« interjectiones significativas irae suae:
« tum quia aequa se possunt assuefacere
« ad verba alia, irae et seriae voluntatis
« significativa; tum quia, tametsi id non
« possent, nihilominus non videtur licere
« usurpare ea quae, ex communi apprehe-
« sione aliorum, sunt inhonorable Dei ».

128. - « 9°. Quod si vero quis in ira
« contra hominem, non indignando Deo,
« sed homini tantum, nude nominet mor-
« tem Dei, septem Sacramenta, v. gr.:
« *O Dei mors, vulnera, etc., sine scandalo,*
« *et sine iis circumstantiis, quibus con-*
« *temptus importatur: non sunt blasphem-*

⁵ Lib. 1, tr. 2, cap. 3, n. 6. — ⁶ Tr. 1, exam. 3, cap. 7,
n. 36. — ⁷ Cap. 5, § *Secondo comandamento*, i. f.

quos dicit ob scandalum et periculum blasphemandi formaliter, deterrendos esse ab ista apparente blasphemia, et addit: « Accidere tamen potest casus, ut hominem confessarius absolvere debeat, tametsi tali consuetudine (quippe non mortaliter mala) abstinere nolit. Exempli causa est belli dux, qui in confessione ait se milites suos ita male assuetos, ad

Consuetu-
dinariorum, ad
quid te-
neantur.

Habent ad-
vertentiam
confusam.

Quando
excusentur.

Quaedam
dicta non
blasphema.

Ab iis ta-
men absti-
nendum.

Maledicere
creaturis,
in ordine ad
Deum, blas-
phemia.

Secus, si
sine relatio-
ne ad Deum.

« miae; sed vana usurpatio nominis divini,
« hoc praecesto prohibita, et peccatum
« inter venialia grave: ut Cajetanus et
« Armilla¹ et Sanchez². [Vide dicta
n. 124, v. Negue dicere] — « Quamquam
« proper periculum incidendi in blasphem-
« mias, et quia raro abest scandalum, ac
« nihilominus apud audientes Deus ejus
« que sacra censentur in honori, raro
« excusantur; et merito absterrentur ho-
« mines a similibus dictis, ut notat Lay-
« mann³.

129. - Quaeritur hic: *utrum sit blasphemia maledicere creaturis?* — Distin-
guitur:

Si maledicatur creaturis cum relatione
ad Deum: sicut esset maledicere pluviae,
ventis, ut a Deo imperatis; vel addito
verbo *Dei*, v. gr. *Managgia il fuoco di Dio* (vide Tamburinum et Mazzotta), certe
blasphemia est. — Idem dicendum, si ma-
ledicatur creaturae, quae de se speciale
relationem ad Deum habet, ut est, ani-
mae nostrae, fidei catholicae, coelo, et si-
milibus. Vide mox infra.

Secus autem, si indignatio fertur in
creatrices sine relatione ad Deum. Ita com-
muniter Cont. Tournely⁴, Viva⁵ cum Bo-
nacina et Lessio; ex D. Thoma⁶, qui
docet: *Maledicere... rebus irrationalibus,*
*in quantum sunt creature Dei, est pec-
catum blasphemiae; maledicere autem eis*
secundum se consideratis, est otiosum et
vanum. — Hinc ex Viva et aliis, non est
grave maledicere simpliciter horae, diei,
anno: nisi addatur verbum *santo*; vel
nisi de se dies praeseferat quid speciale
sanctitatis, ut dies Paschatis, Epiphaniae,
Natalis, Pentecostes; ut dicunt⁷ Sal-
mant.¹⁰ cum Suarez, Sanchez et Fagundez

et similia, sit verum juramentum. — Ita,
in Tractatu de Juramento, Busenbaum
(n. 138), Laymann¹¹, Sporer¹², Palaus¹³,
Salmant.¹⁴, Bonacina¹⁵, Felix Potestà¹⁶.
Et hoc clare probatur ex Deut. iv, 26,
ubi Moyses juravit, dicens: *Testes invoco
hodie coelum et terram.* Et ex Matth. v,
34 et 35: *Non jurare omnino, neque per
coelum..., neque per terram;* ubi S. Au-
gustinus¹⁷ ait: *Cum juras per coelum aut
terram, non te arbitris non debere Do-
mino iurandum tuum.* — Sicut igitur,
dico, jurare per praedictas creaturas est

mant.⁸, Elbel⁹ cum Sanchez, Laymann,
Sporer, et expressius Auctor *Istruz.* per
li confessori di terre, etc.⁸. Ratio, quia
prolatio, ubi aliquid speciale relucet aut
explicatur sanctitatis, semper saltem in-
directe ad Deum refertur, qui omnis sanctitatis est auctor.

Sed hic quaeritur: *an sit vera blasphemia maledicere toti mundo, vulgo: Managgia tutto il mondo?*

Hunc casum, quantumcumque morales
AA. revolverim, disceptatum non inveni;
tantum illum vix indicatum reperi apud
duos auctores. — Auctor citatus *Istru-*
*zione, etc.*⁹ nimis obiter asserit, hanc
maledictionem non esse per se gravem
blasphemiam.

Sed oppositum verius omnino censeo.
Et ducor argumento illius communis sententiae, quam universe doctores tradunt;
et dicunt quod jurare per creaturas excel-
lentiores, in quibus specialiter relucet bo-
nitas, sapientia aut potentia divina, nempe
per coelum, per terram, et etiam per ani-
mam (ut probabilius recte censem Sal-
mant.¹⁰ cum Suarez, Sanchez et Fagundez)
et similia, sit verum juramentum. — Ita,
in Tractatu de Juramento, Busenbaum
(n. 138), Laymann¹¹, Sporer¹², Palaus¹³,
Salmant.¹⁴, Bonacina¹⁵, Felix Potestà¹⁶.
Et hoc clare probatur ex Deut. iv, 26,
ubi Moyses juravit, dicens: *Testes invoco
hodie coelum et terram.* Et ex Matth. v,
34 et 35: *Non jurare omnino, neque per
coelum..., neque per terram;* ubi S. Au-
gustinus¹⁷ ait: *Cum juras per coelum aut
terram, non te arbitris non debere Do-
mino iurandum tuum.* — Sicut igitur,
dico, jurare per praedictas creaturas est

tr. 2, cap. 10, n. 16. — ⁸ Cap. 5, § *Secondo comandamento*,
v. *Blasphemia*, v. f. — ⁹ Cap. 5, § *Secondo comandamento*,
n. 1. - *Sancti*, Decal., lib. 2, cap. 32, n. 80. — ¹⁰ Lib. 4,
tr. 10, cap. 6, n. 8. — *Tamburinum*, Decal., lib. 2, cap. 6, § 4,
n. 14 et 16. — *Massotta*, tr. 2, disp. 1, qa. 3, cap. 2, § 1,
n. 3. — ¹¹ *Decal.*, cap. 1, art. 8, sect. 7, punct. 2, qu. 1,
v. *Hic tamen.* — ¹² *De Praec.* decal., qu. 6, art. 2, n. 7. — ¹³ *Bonac.*, disp. 3, de 1º Praec., qu. 8, punct. 2, n. 5. - ¹⁴ *Less.*,
lib. 2, cap. 45, dub. 5, n. 30. — ¹⁵ *2a 2a*, qu. 76, art. 2, corp.,
Viva, loc. cit., n. 7, i. f. — ¹⁶ *Tr. 21*, cap. 3, n. 121. — ¹⁷ *De*
2º Praec., n. 5 et 22. - *Sancti*, Decal., lib. 2, cap. 32, n. 14
et 22. - *Laym.*, lib. 4, tr. 10, cap. 6, n. 10 et 11. - *Sporer*,

conflictum cum hoste adigere non posse, nisi
veluti iratus verba sacra effundat... Quae verba
testatur se proferre non alia mente, nisi ut
militibus metum veluti iratus incutiat».

129. - ^{a)} Auctores hic citati exempla allata
non proferunt; sed adducunt tantum principi-
um generale, ex quo ipse S. Alphonsus
exempla colligit, scilicet: maledictionem in

Maledicere
toti mundo,
probabilius
blasphemia.

verum juramentum, quia, cum in ipsis specialiter resplendeat Dei potentia, indirecte per eas Deus in testem invocatur; ita, ob eamdem rationem, maledicere eisdem creaturis est vera blasphemia, quia in ipsis indirecte Deus contemnitur. Et hoc sentit quidem Felix a Panormo¹, ubi dicit, convicium in creaturas non esse blasphemiam, nisi specialiter in eis divina bonitas reuceat, ut in coelo, terra et anima.

Limitatio.

Bene tamen excusaretur a peccato blasphemiae, qui malediceret mundo, intelligens mundum illum, qui Deo et Sanctis adversatur; juxta illud Joan. xv, 18: *Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit.* — Sed ordinarie loquendo, censeo rusticos qui mundo maledicunt, ut plurimum graviter peccare: dum ipsi de tali maledictione cum magno horrore se accusant.

Maledicere diabolo est raro lethale.

Maledicere autem diabolo, recte putat Tamburinius² raro esse peccatum mortale: quia semper solet ille maledici ut auctor malorum, vel ut Dei inimicus. Quo pacto, abstrahendo ab impatientiae actu, ne veniale quidem esse dicit Tamburinius³; et probabiliter consentit Mazzotta⁴ et Elbel⁵.

In dubio, non est putanda blasphemia.

Notant autem Viva⁶, et Tamburinius⁷ cum Bonacina, Lazarus et Palao, quod in dubio, an aliqua sit vel ne blasphemia, minime ut blasphemia est sumenda.

Maledictio mortuorum.

130. - Quaeritur etiam hic: *utrum maledictio mortuorum, quae vulgo dicitur Bestemmia de' Morti, sit vera blasphemia?*

Casus apud doctores morales non inventur. Tantum de eo fit mentio apud auctorem libelli enuntiati (*Istruz. per li confess. di terre, etc.*); qui libellus dignus habitus est magna laude et approbatione Illustrissimi et doctissimi episcopi D. Julii Torni, nimia eruditione et fama praeclaris. Et insuper apud librum etiam citatum

¹ Is est *Felix Potesta*, loc. cit., n. 1540. — ² Decal., lib. 2, cap. 6, § 4, n. 11. — ³ Loc. cit. — ⁴ Tr. 2, disp. 1, punct. 2, § 3, n. 6. — *Istruzione*, cap. 5, *Secondo comandamento, § Confessione pratica, v. Or figlio. — Sarnelli, Opera contro la bestemmia*, lib. 3, part. 2, ragionam. 3. — ⁵ Loc. cit.

creaturas rationis expertes, in quantum Dei creatureae sunt; item maledictionem in res sacras, blasphemiam esse.

(*Opera contra all'abuso della bestemmia*) revisum ab Illustrissimo et perdocto D. Castrensi Scaja, Oriae episcopo, tunc temporis in Academia Neapolitana publico et egregio theologiae professore. — In utroque libello dicitur, praedictam nequaquam esse blasphemiam, sed levem dumtaxat maledictionem⁶). Idemque postea inveni tenere Mazzotta⁸.

Et ita omnino tenendum censeo, quidquid aliqui dicant; ut ostendi in quadam *Dissertatiuncula*, ad formam epistolae, quam olim hac super re typis demandavi, hicque subjicio.

Tota ratio in summa est: quia hujusmodi maledictio nequaquam continet, neque in se ex objecto, neque per relationem ad mentem proferentium, injuriam aliquam contra animas purgatorii; ut contrarii contendunt. — *Non ex objecto.* Quia vox haec *mortui*, aliud in se non significat proprie, quam *cadavera* (praedicatum enim *rō mortui*, ad corpora proprie, non ad animas pertinet). Ad summum significat *homines vita funtos*, qui possunt esse salvi, et facilius damnati, juxta communiorum opinionem, quae vult majorem partem adhuc fidelium damnari; non autem animas purgantes, nisi forte in aliqua circumstantia sermonis, ubi expressa (et sic respondet adversarii) de sacris rebus mentio fiat; puta, quando dicitur: *Missa, dies aut congregatio mortuorum.* — Caeterum in aliis locutionibus ordinarie talis vox nec in se nec per communem acceptancem significat *animas purgatorii*: uti quando dicitur: *Ille timet a mortuis; mortuis minime prodest ornatum sepulcrum*, et similia. Et hoc in dubium non videtur posse revocari.

Instant, quod maledicentes mortuis saltem maledicunt reipsa eorum animabus, quae separatae a corporibus reperiuntur. — Sed respondeo, quod tunc ma-

⁶ *Sartorius, de Blasphem., qu. 8, n. 15 et 16 - Pal., tr. 17, disp. 2, punct. 2, § 3, n. 6. — Istruzione, cap. 5, Secondo comandamento, § Confessione pratica, v. Or figlio. — Sarnelli, Opera contro la bestemmia*, lib. 3, part. 2, ragionam. 3. — ⁷ Loc. cit.

130. - ^a) Modo tamen (uti limitant auctores citati) non intendatur hujusmodi maledictio de animabus purgatoriis.

Non est blasphemia.

Neque ex objecto, neque ex intentione.

Non est maledictio animarum.

ledicere animae alicujus erit mortale, quando in prolatione maledictionis exprimitur verbum *anima*, connotando excellentiam divinae potentiae, quae in anima relucet; prout dixi *num. antec. 129, v. Sed hic.* Non vero quando maledicitur homini, non facta mentione animae: sicut jurare per animam alicujus esset verum juramentum; non autem jurare per aliquem hominem, nempe per Franciscum, per Petrum. — Unde, sicut maledicere homini vivo non judicatur grave peccatum; ita nec defuncto. Tanto magis quod (ut mox dixi) maledictio mortuorum proprius refertur ad corpora, quae sola moriuntur, quam ad animas, quae sunt immortales.

Et certum est quod tales, mortuis maledicentes, communiter nullo modo intendunt eorum animabus maledicere; praescindunt revera a consideratione animarum et corporum. Imo, ordinarie loquendo nequaquam intendunt maledicere mortuis; sed exprobrare vivis, ad quos maledictionem illam instar injuria dirigunt. — Ideo recte auctor citatus libelli (*Istruz. per li confess.*) ut supra, praedictam maledictionem vocat magis proprie *imprecationem*. Et hoc ex praxi patet confessariorum, qui, si interrogant poenitentes, an intendunt maledicere animabus sanctis vel saltem animabus mortuorum; cum horrore respondent: *Absit, avertat Deus.*

Confirmat nostram assertionem regula generalis quam assignat Laymann¹, ubi sic docet: *Si .... poenitens neget affectum indignationis suae erga Deum directe se extendisse, sed solum adversus hominem vel jumentum, cui iratus fuerat; tunc confessarius attendat ad verba quibus homo usus fuit: si enim secundum se divini honoris diminutionem nullam exprimunt, non censenda est blasphemia negue mortale peccatum.* — Ad hoc accedit alia regula generalis: quod ad certo damnandum aliquid de gravi peccato, de ejus gravi malitia constare debet. Imo, signanter quoad blasphemias, docent Palaus, Bonacina, Lazarus cum Tamburinio² et Viva³, quod in dubio an aliqua sit vel

¹ *Istruz., cap. 5, Secondo comandamento, v. Che si dovrà. — 2 Lib. 4, tr. 10, cap. 6, n. 12. — Pal., tr. 17, disp. 2, punct. 2, § 3, n. 6. — Bonac., disp. 3, de 1º Praec., qu. 8, punct. 2, § 1, n. 3.*

ne blasphemia, minime ut blasphemia sumenda est.

Quomodo igitur damnari potest maledictio mortuorum ut peccatum mortale, quando in se, ut diximus, nullam continent injuriam in Deum vel Sanctos; neque ad ipsos mortuos refertur a proferentibus, qui eam proferendo, nec quid dicant intelligunt?

Super hoc puncto, pro mea securitate, consului venerabiles et celeberrimas Congregationes sacerdotum missionariorum Neapolis, tum regularium, tum saecularium; et uno ore mihi responderunt, talem maledictionem nequaquam accipiendam esse ut blasphemiam nec ut peccatum grave. Et responsiones illorum in praefata mea epistola extensas inserui.

Ex quibus omnibus operae pretium puto, ut confessarii et praedicatori sedulo curent instruere populos rudes super hoc puncto, putantes id esse mortale: ne tot animae ex ignorantia ob erroneam conscientiam peccati mortalis misere perirent. — Nec officit dicere quod ex hac notitia frequentior erit abusus hujus maledictionis; nam respondet melius esse permitti innumera venialia, quam unum mortale. Et utinam, dico, tales ignorantes propter horrorem peccati gravis abstinuerint a dicta maledictione! Malum est, quod adhuc cum tali conscientia peccati gravis non desistunt a vitio, et e converso ob eam ignorantiam damnantur. — Sed vide in fine hujus Capitis responsum, quod nuper edidimus circa hanc mortuorum maledictionem, adversus quamdam epistolam ab anonymo nobis oppositam.

Pariter hic adnotamus non esse in se blasphemiam, si quis maledicit fidei alicujus; modo non exprimat nec intendat fidem sanctam, sive Christi. — Ratio, quia nomine *fidei* non significatur de se fides Christi: intelligi enim potest etiam fides humana. Et revera fidei maledicentes nunquam intelligunt blasphemare fidem sanctam. Et ita Mazzotta⁴.

Utrum autem sit mortale hominibus maledicere, sive malum imprecari? Vide dicenda *Lib. V, n. 83.*

Auctor doctos consuluit.

Confessarii rudes non esse blasphemiam.

Maledicere fidei alicujus non est blasphemiam.

Imprecari
daemonem,
etc., non est
blasphemia.

Plerumque
est veniale
tantum.

Maledicere
parentibus,
superioribus,
bus, lethale.

131. - « 10°. In ira imprecari aliis daemone, grandinem, fulgur, etc., etsi multi confundant cum blasphemii, non tamen est blasphemia; sed dira imprecatio. Quae plerumque (saltem quando dicitur in illos qui amantur, ab irato) ob subitam commotionem et inadventiam, ac defectum seriae voluntatis, non est nisi venialis: quia, cum se homines reflectunt, ajunt longe aliter se sentire ac sensisse; ita ut videantur interjectiones tantum quaedam esse ad significandam iram: tametsi christianos parum deceat tam absurdis interjectio- nibus uti. Bonacina¹, ex Navarro^a, Toleto, Reginaldo^a, etc.; Baldellus², ubi etiam censet veniale tantum esse sibi metipsi ex ira daemonem imprecari, eo quod non laedat graviter caritatem ». [Sic etiam veniale tantum est imprecari alicui sine animo, quod arripiatur a daemoni. Ita Escobar apud Tamburini³]. « Verum Molina, etc., non audent id excusare a mortali, propter foeditatem, horrorem et perversitatem. — Grave autem est, si subditi superioribus, filii parentibus (licet materialiter tantum) sic maledicant, praesertim in faciem: quia est grave contra debitam reverentiam. Baldellus⁴. Vide infra, lib. 5, cap. 3, dub. 6.

¹ Disp. 3, de 1º Praec., qu. 8, punct. 3, n. 4. — ² Tolet, lib. 4, cap. 18, n. 6. — ³ De Virtutis Capitali, lib. 3, disp. 25, num. 8 et 10. — ⁴ Escob., tr. 1, exam. 3, cap. 6, num. 29 i. f. (al. n. 26). — ^a Decal., lib. 2, cap. 6, § 4, n. 12. — Molina, de Just. et Jure, tr. 4, disp. 22, n. 4. — ⁴ Loc. cit., n. 12. — Suar., de Relig., tr. 3, lib. 1, cap. 6, n. 19. — Joan. Sanchez, Select., disp. 6, n. 6. — ^b De Sacr. Poenit., disp. 16, n. 278

131. - ^a) Bonacina auctores affert tamquam assentes veniale tantum esse, quando haec ex solo passionis impetu proferuntur, neque ex animo illa mala exoptantur. — Quod utique Reginaldus significat, dicens, lib. 18, n. 203, esse mortale, si fiat ex deliberata voluntate, et malum sit grave. — Navarrus vero, Man., cap. 12, n. 86, asserit venialiter tantum peccare, eum qui maledicit creaturae irrationali, non intendens ei maledicere ut creature Dei.

^b) Laymann, lib. 4, tr. 10, cap. 6, n. 8, haec asserit, non de eo qui daemonem usurpat; sed de eo qui in via vel rixa enuntiat aliquid de Deo; quod negat esse blasphemiam; ait tamen esse peccatum veniale irreligiositas; et quandoque, ratione scandali vel periculi, posse fieri mortale.

132. - ^a) Reginaldus, lib. 18, n. 201; Azor, part. 1, lib. 9, cap. 28, qu. 10; Laymann,

« 11°. In ira usurpare daemonem sine imprecatione, non est per se peccatum: assidua tamen ejus nominatio non debet christianum; et ratione scandali possit esse gravis. Laymann^b ».

132. - « 12°. In confessione exprimenda est qualitas blasphemiae, videlicet utrum contra Deum an Santos fuerit. — Illas enim specie differre, est probabile, secundum Suarez, Sanchez, Reginaldum^a; Azor^a, Laymann^a, Diana^b, Lugo^b. Contrarium tamen tenet Trullench^c cum Diana^d.

An blasphemia contra Deum differat specie a blasphemia contra Santos?

Affirmat probabiliter Busenbaum, cum aliis. — Sed etiam probabiliter negant Bonacina^c, Sanchez^c, Laymann^c, Viva^a, et Salmant.⁷ cum Cajetano, Bañez, Filliuccio, etc. Et probabile putat Viva^e: quia communiter injuria contra Santos mediate ad ipsum Deum refertur. — Tenet tamen Salmant.⁹ cum Bonacina, quod ob aliam rationem debet exprimi in confessione, an blasphemia fuerit contra Deum vel contra Santos; quia dicunt praedictas blasphemias, ultra propriam malitiam, continere aliam speciem distinctam contra latriam vel duliam. At Viva¹⁰, Tamburini¹¹, Holzmann¹², et Elbel^e cum

et 279. — ^a Part. 1, tr. 7, resol. 50. — ^b Tr. 21, cap. 3, n. 124. — ^c Cajetan., v. Blasphemia; et in 2^{am} 2^{am}, qu. 13, art. 1, resp. ad 2. — ^d Bañez, in 2^{am} 2^{am}, qu. 13, art. 1, v. f. v. Denique. — ^e Fil., tr. 25, cap. 1, n. 26. — ^f De Praec. Decal., qu. 6, art. 2, n. 6. — ^g Loc. cit., n. 125. — Bonac., loc. cit., punct. 4, n. 2. — ^h Loc. cit., n. 6. — ⁱ Method. Confess., lib. 2, cap. 3, § 1, n. 17. — ^j De Praec. Decal., n. 405.

loc. cit., n. 10 et 11, negant differre specie; Reginaldus tamen et Laymann dicunt explicandam nihilominus in confessione qualitatem blasphemiae.

^b) Id est: apud Dianam, qui hos auctores (praeter Azorium) ita allegat, part. 1, tr. 7, resol. 50.

^c) Trullench, Decal., lib. 1, cap. 12, dub. 2, n. 4 et 5, affirms quidem ejusdem speciei esse; sed nihilominus vult qualitatem blasphemiae in confessione explicandam esse. — Idem que tenet Bonacina, loc. cit., punct. 4, n. 1 et 2; Sanchez, Decal., lib. 2, cap. 32, n. 38 et 39; Laymann, lib. 4, tr. 10, cap. 6, n. 10 et 11.

^d) Viva, de Praec. Decal., qu. 6, art. 2, n. 6, probabile utique reputat hanc sententiam; sed contrariam probabiliorem appellat.

^e) Elbel, de 2º Praec., n. 9, dicit tantum

In ira usurpare daemonem, quale peccatum.

Blasphemia in Deum et in sanctos, probabiliter diversae speciei.

Probabilitas ejusdem speciei.

Occasio hujus epistolae.

Azor^e, etc., etiam probabiliter hoc negant; dicendo quod tantum peccatur contra duliam, quando blasphemia profertur in Sanctos ob propriam eorum excellentiam, absque relatione ad Deum, ita ut in ipsis terminetur et sistat.

Sed, cum ii qui blasphemant Santos, verius (communiter loquendo) eos injuria

afficere intendunt, non ob praecisam priamque ipsorum excellentiam, sed quatenus ad Deum mediate referuntur: ideo, juxta primam probabilem Salmantensem sententiam, non contra duliam, sed tantum contra latram peccant; et properea non tenentur explicare an Deum vel Santos blasphemarint.

EPISTOLA RESPONSIVA

ADVERSUS EPISTOLAM APOLOGETICAM, SCRIPTAM IN PROPUGNATIONEM DISSERTATIONIS,
QUAE SUPER ABUSU MORTUIS MALEDICENDI PRODIIT.

Prae omnibus indicandum esse duxi, quod, cum adversus ea quae super hoc puncto scripseram, quaedam Dissertation, cui brevibus respondi, prius produisset; pollicitus fui, cum semel atque iterum ius quae mihi oppabantur satisficerim, non amplius circa hoc verbum me fore facturum: tum ne in infinitum daretur progressus, tum ne eadem quae jam a me scripta erant repeterem. Sed dixi quod dumtaxat respondere volebam (prout feci) ad duas S. Thome doctrinas, quas mihi de novo objiciebat. Et una simul significavi, in animo mihi statutum esse deinceps nihil amplius super hac controversia scripturum (quia mihi satis in propatulo res collocata esse videbatur), nisi cum ab adversario meo de veritate prorsus fuisse persuasus. Tunc enim nihil mihi difficultatis esset a sententia desciscere, et id omnibus per publicam scripturam significare non erubescerem: prout animus meus ab hoc faciendo non abhorruit in aliquibus altis meis opinionibus, quas, ubi eas rationi non consentaneas cognovi, libenter revocavi.

Nihilominus post responsionem a me datam, vulgata est altera Epistola apologetica in propugnationem praefatae Dissertationis, in qua contendebat auctor probare, mortuis maledicere per se esse mortale. Cui epistolae, non obstante consilio quod de non amplius respondendo ceperam, alia Epistola nunc respondere sum coactus. — Et hanc dumtaxat hic sub-

in ratione blasphemiae praecise, omnes blasphemias probabiliter esse ejusdem speciei; pro qua sententia adducit Azor, loc. cit. Ethoc intel-

ligendum esse dicit Elbel, « sive dein supponantur immediate Deo illatae; sive mediate, id est in honmando Santos qua tales ».

Cum Dissertation quaedam super mortuorum maledictione, ac cum adversus eam brevis responsio mea prodidisset; novissime typis edita est altera Epistola apologetica, pluribus scripta in praefatae Dissertationis propugnationem. — Ubi ad manus meas illa Epistola pervenit, et accurate illa a me lecta, diu animi pependi, rescriberem nec ne. Ex una enim parte consilium de non amplius respondendo suscepimus, sartum tectum habere voluisse, ne in infinitum progrederer. Ex alia parte, expediens videretur nunc denuo respondere, sicut amici mei ad id faciendum me adiungunt: tum, quia in priori response error quidam, a quo me retractare intendo, fortuito excidit, licet ille ad rem nostram nihil referat, sicut ex hac altera response animadvertes; tum quia in laudata Epistola apologetica, adversarius alias novas exponit animadversiones, quibus, ut ambiguitates aliquae de medio tollantur, altera response satisfacere opus esse duxi.

Quapropter, ad te hanc alteram re-

sponserem afferendam curavi; et abs te duo haec peto: Primum, ut omni qua potes animi attentione eam perlegas, detra-hendo, addendo, corrigendo quicquid tibi visum fuerit. Secundum, ut mihi consilium tuum candide aperias, utrum expedire tibi videbitur, ut hanc typis excudendam curem: dum ex una parte mihi contendere displicet cum viro et aliis ejus sociis Ordinis, quem ego maximi facio, atque mirum in modum veneror (tametsi mihi compertum est, non deesse aliquos inter illius Ordinis, forte eis minime indoctiores, qui meae adhaerent sententiae). Ex altera parte a fidelium cordibus hanc deducere opinionem, nimirum quod praefata maledictio sit mortale, cum tale non sit, ad gloriam Dei, qui sibi animarum salutem gloriae habet, non parum conferre censeo.

Parcas mihi, quae, si non pauca quae in priori responsione jam notata erant, hic repetita observas. Hoc non aliter faciendum esse censui, nisi ut lectoris ante oculos omnia simul exponantur, dum legit illas animadversiones, quas mihi adversarius de novo objicit. — In Dissertatione probare aggressus est, maledictionem in mortuos esse peccatum lethale et veram blasphemiam, duabus rationibus: 1º quia corpora fidelium defunctorum sunt sacra; 2º quia praefata maledictio praescindere non potest, quin ad animas referatur. In responsione ad Dissertationem data, dixi quod jam illis objectionibus bis responderam; propterea, ne eadem semper canerem, nolui ad omnia quae opponebantur respondere. — Nihilominus duabus S. Thomae auctoritatibus, quae de novo afferebantur, dixi me facere non posse quin responderem.

Primus textus desumptus est ex 3 p. q. 8, art. 2, ubi S. Doctor dicit, Christum in fidelium corpora influere jus resurgendi propter Spiritus Sancti inhabitacionem. Et hoc idem jus auctor Dissertationis probare intendit aliunde, nempe ex ratione sacramentalis communionis, qua fideles, dum vivunt, reficiuntur; hinc ex hisce

Thomassin., Vetus et nova Eccl. discipl., part. 3, lib. 1,

duabus rationibus infert mortuorum corpora inter sacra annumeranda esse, adeo ut sacro cultu, ex religionis virtute emanato, veneranda sint. At, si hae rationes (respondeo ego) probarent, quod corpora quorumlibet defunctorum pro sacris habenda sunt; probarent etiam, quod necessario corpora fidelium damnatorum inter sacra annumeranda essent; in iis enim etiam aliquando habitavit Spiritus Sanctus, et cum Jesu Christo per Eucharistiam concorporata fuerunt. — Dicit quod illae qualitates per peccatum postea amittuntur. Igitur, subsumo, quoties Ecclesiae authenticus testimonio mihi non constat, animam illius gloria aeterna frui; ac etiam quoties Ecclesia honorem qui ei debetur, ad cultus sacri rationem non elevat, ut infra explicabimus; mihi fas non est illud corpus pro sacro habere. — Praeterquam quod, si corpora defunctorum sacra sunt propter Eucharistiam quam receperunt, et propter Spiritus Sancti inhabitacionem; necessario dicendum erit, etiam corpora viventium fidelium tamquam sacra collenda esse: ita ut quaelibet injuria aut maledictio, in fidelis viventis corpus irrogata, peccatum grave religioni adversans dicendum sit. Sed hoc est contra expressam S. Thomae doctrinam, ut mox videbimus. — Dicere autem, sacra esse corpora defunctorum propter ritus quibus erga illa utitur Ecclesia; quia nempe sacrae sepulturae beneficio donat, processionibus et benedictionibus ea decorat, thure suffit, et etiam ob antiquum ritum (ut adversarius dicit), dudum adhiberi consuetum, sacram Eucharistiam super defunctorum pectore collocandi: nescio cur hi ritus actus sacri cultus dici debeant; cum compertum sit, saeculis superioribus, etiam tempore quo ab infidelium persecutionibus pace Ecclesia fruebatur, defunctorum fidelium corpora sepeliri in campis et viis, prout testantur Thomassinus et Calmet^{a)}. Imo plura concilia prohibuerunt quominus in ecclesia cadavera sepulturae darentur. — Quod si posterioribus temporibus usus in-

cap. 65, n. 3 et 4.

peliendi corpora in campis et viis utique refert de Hebreis, sed non de christianis.

Rationes
adversarii
nimis pro-
bant.

Sepultura
sacra nihil
probat.

vectus est, ut in loco sacro sepelirentur, hoc, affirmante S. Gregorio, inde processit, ut proximi ex sepulcrorum conspectu recordarentur defunctorum animas saepius suis precibus coadiuvare: *Hoc prodest mortuis* (sunt verba Sancti), si in ecclesia sepeliantur, quod eorum proximi, quoties ad eadem sacra loca conveniunt, suorum quorum sepulcra conspicunt, recordantur, et pro eis Domino preces fundunt¹. Et idem dicit S. Augustinus². — Benedictiones autem cum aqua lustrali, dicunt Gavantus et Durandus, erga cadavera ideo adhiberi, ut a daemonum infestatione illa liberentur. Et hac eadem de causa, illa thurificantur, ut scribit Innocentius III³; et ob id idem, SS. Eucharistia in defuncti pectore apponatur, ut idem S. Gregorius asserit⁴. Quamvis hoc deinde reprobatum fuerit a conciliis in quarto, sexto et septimo saeculo; ut refert P. Vestriini⁴. Sicut etiam vetitum fuit, sacram Eucharistiam in ecclesiarum fundamentalibus lapidibus collocare, aut ad energumenos, aut ad infirmorum vulnera admovere; sicut pariter, sanguine consecratu frontem, oculos, etc., linire: qui apud antiques fideles mos receptus habebatur, referentibus S. Cyrillo et S. Joanne Chrysostomo. — Haec perspicuum dilucidumque faciunt, hos pios actus (qui a simplicitate potius quam a religione derivarunt) non indicare, sacra esse ea, circa quae illi adhibebantur; sed quod solum ad bonos assequendos effectus, quos ex eorum usu sperabant fideles, adhibebantur.

Sed loquendo de ritibus quibus hodie utitur Ecclesia communiter in tumulandis cadaveribus, haec sunt quae scribit Spondanus⁵: *Quanta namque sit vis crucis qua signantur et ornantur, et aquae benedictae qua asperguntur, et thuris quo*

¹ Dialog. lib. 4, cap. 50; ap. Migne, Patrol. lat., tom. 77, col. 412. — ² De cursu pro mortuis gerenda, cap. 4 et 5; ap. Migne, Patrol. lat., tom. 40, col. 596. — *Gavant.*, part. 2, tit. 18, n. 4, lit. L, v. *Incenso.* — *Durand.*, Rational., lib. 7, cap. 35, n. 29. — ³ Dialog., lib. 2, cap. 24. — ⁴ Lettere theolog., part. 3, lett. 53. — *S. Cyril.*, Hierosol., Catech. 23, my-

^{b)} Innocentius III, *de Sacro altaris myster.*, lib. 2, cap. 17, de thurificatione in universum, non de cadaverum thurificatione scribit: « Praeter mysticam rationem, ob hoc etiam incensatur altare, quatenus ab eo omnis

daemonis nequitia propellatur; fumus enim incensi valere creditur ad daemones effugandos ».

^{c)} Haec apud Durandum dicuntur de thurificatione in genere.

salutis signa dedissent. Igitur non ideo cum defunctis eos ritus adhibet Ecclesia, quia supponit eos esse tempora Spiritus Sancti; sed quia communionem inter viventes et defunctos cupit conservari.

Cultus reliquiarum nihil probat.

Imprecatio materialis in homines, veniales.

Alter locus S. Thomae, qui mihi objicitur, excerptus est ex eadem 3 p., qu. 25, art. 6, ubi dicit Angelicus quod Sanctorum reliquiae venerandae sunt, quia fuerunt templum et organa Spiritus Sancti, qui in ipsis inhabitavit et operatus est: et etiam quia aliquando illa, per gloriosam resurrectionem, Jesu Christi configuranda sunt corpori. — Ex hoc infert adversarius, maledictionem in defunctorum corpora veram esse blasphemiam, ex eo quia illa jamdudum etiam tempora et organa fuerunt Spiritus Sancti. Sed si haec ratio valeret pro defunctis (iterum pariter dico), tanto magis valere deberet pro vivis, imo quam longe fortius; viventes enim sunt actu, (si in caritate vivunt, prout pie presumendum est) tempora viva et organa Spiritus Sancti. Sed S. Thomas¹, cum communis theologorum qui eum sequuntur, Cajetanus, Sotus, Azor, Prado, Serra, Molina, Lugo, Laymann, Trullench et omnes, dicunt quod maledictio sive imprecatio in homines prolata veniale non excedit, quoties maledictio non est formalis, sed tantum materialis, nempe sine pravo affectu. — Referamus integrum textum Angelici, ne mihi imponatur quod truncum retulerim: *Maledictio de qua nunc loquamur, est, per quam pronuntiatur malum contra aliquem (nota) vel imperando vel optando. Velle autem, vel imperio movere ad malum alterius, secundum se repugnat caritati, qua diligimus proximum, volentes bonum ipsius. Nam, sicut caritas nobis imponit ut proximi bonum velimus: ita vetat ne illi malum optemus, et ne alias ad illi malum inferendum inducamus.* — Loquendo vero S. Thomas de maledictione verbali (de qua dumtaxat nos in praesenti casu loquimur), dicit illam non excedere veniale, aut cum malum quod quis imprecatur, est leve, aut deest pravus affectus (quae materialis maledictio nuncupatur), proferendo nempe maledictionem aut joco aut sine plena deliberatione. Et hoc denique hac ratione confirmat: *Quia peccata verborum maxime ex affectu pensantur.*

propter affectum ejus qui profert maledictionis verba, dum ex levi motu, vel ex ludo, aut ex subreptione aliqua talia verba profert: quia peccata verborum maxime ex affectu pensantur.

Hinc in me adversarius invehendo, et verba Angelici cum emphasi mihi repetendo: *Secundum genus suum est peccatum mortale;* sic me alloquens excandescit: *Intende, o non intende? — Ego tamen mihi videor hoc intellexisse, et quidem ita, ut nemo aliter quam ego intelligo, textum S. Thomae intelligere debeat: nimurum, quod hominibus maledicere tunc est peccatum mortale, cum maledictio est formalis; quae tunc dicitur esse talis, cum quis animo pravo optat, ut illis eveniat malum quod imprecatur, aut cum alios inducit ad illis malum inferendum: sicut se explicat Angelicus in art. 1, exemplo judicis, qui ministros justitiae ad poenam injustam exsequendam in reum injuste movet. Et hoc dicit Sanctus ex se esse peccatum mortale; quia hoc secundum se (ut ipse loquitur) repugnat caritati qua diligimus proximum, volentes bonum ipsius.* Nam, sicut caritas nobis imponit ut proximi bonum velimus: ita vetat ne illi malum optemus, et ne alias ad illi malum inferendum inducamus. — Loquendo vero S. Thomas de maledictione verbali (de qua dumtaxat nos in praesenti casu loquimur), dicit illam non excedere veniale, aut cum malum quod quis imprecatur, est leve, aut deest pravus affectus (quae materialis maledictio nuncupatur), proferendo nempe maledictionem aut joco aut sine plena deliberatione. Et hoc denique hac ratione confirmat: *Quia peccata verborum maxime ex affectu pensantur.*

Hoc idem docet Cajetanus², dicens: *Nota ex 1º art. ejusdem, quid sit proprius maledictio, scilicet, dicere malum, in quantum malum, alicui ex intentione. Et ex hoc oritur quod maledictio... distinguitur in maledictionem formaliter et materialiter; et quod quandoque est peccatum mortale, et quandoque veniale: nam maledictio formaliter est ex suo genere mortale,*

¹ 2^a 2°, qu. 76, art. 3. — Cajetan., in 2^{am} 2°, qu. 76, art. 1; et Sum., 5 Tertium. — *Sotus*, de Just. et Jure, lib. 5, qu. 12, art. 3, concl. 2. — *Azor*, part. 8, lib. 2, cap. 23, quaer. 2. — *Prado*, Theol. mor., tom. 2, cap. 25, qu. 4, n. 5 et seqq. — *Serra*, in 2^{am} 2°, qu. 76, art. 3. — *Molina*, de Just. et Jure, tr. 4, disp. 22, n. 4 et 5. — *Lugo*, de Just. et Jure, disp. 14, n. 196. — *Laym.*, lib. 2, tr. 8, cap. 8, n. 8. — *Trull.*, Decal., lib. 8, cap. 8, dub. 4, n. 1. — ² In 2^{am} 2°, qu. 76, art. 1.

Maledictio formalis, letalis.

*ut patet; materialiter autem, si fit optative, non est mortale; si vero fieret imperative, posset esse mortale. Et ratio diversitatis est, quia praeter intentionem optative maledicens neminem laedit: quia nec ex intentione nec ex opere. Imperative autem quandoque laedit ex opere ministri obsequentis, quamvis non ex propria intentione. Dixi autem: ex suo genere; quia propter imperfectionem actus, sive ex parte objecti, ut si parvum malum optet vel imperet; sive ex parte operantis, ut si ex ira aut alia passione [vel ex ludo, addit. S. Thomas] maledicat; quamvis affectu tendat in malum: quia non ex consensu rationis in malum tendit, deficit a perfecta ratione peccati..., ac per hoc non est mortale. In sequela igitur doctrinae S. Thomae, Cajetanus ex una parte ait, quod maledictio formalis, nempe ex intentione, est de genere suo mortalibus; et fit venialis, vel propter imperfectionem actus, scilicet consensus rationis, vel propter parvitatem mali quod optatur. Ex alia, dicit esse nonnisi veniale, maledictionem materialem, nimurum praeter intentionem, pronuntiatam optative, id est, modo optativo, sive per verba desiderium exprimita, sumendo illud optative adverbialiter; ad differentiam τὸν imperative, scilicet imperativo modo. — Et idem quippe, etsi diverso modo, docet D. Thomas loco citato; ibi enim distinguit maledictionem formaliter a materiali. Nam primo loco loquitur de formalis, nempe cum intentione volendi malum quod pronuntiatur, dum ait: *Velle autem vel imperio movere ad malum alterius, secundum se repugnat caritati, qua diligimus proximum, volentes bonum ipsius.* Et ita secundum suum genus est peccatum mortale. Illud igitur quod S. Doctor repugnare intelligit caritati, et esse mortale secundum suum genus, non est simpliciter pronuntiare maledictionem; sed illud velle vel imperio movere ad malum alterius. Ergo S. Thomas tantum in volendo malum quod pronuntiatur, vel in movendo alios ad malum inferendum, gravitatem culpae recognoscit. Deinde ad explicandam procedit maledictionem materialem, dicendo illam esse veniale, si*

S. Thom., 2^a 2°, qu. 76, art. 3. — S. August., Serm. 104, num. 3 (inter sermones suppositios S. Doctoris); ap. Mi-

Maledicere sine pravo affectu, veniale.

gine, Patrol. lat., tom. 39, col. 1946. — 1^a 2°, qu. 76, art. 3, obj. 1.

contra caritatem et pietatem maledicere corpori fidelis viventis, si abest pravus affectus; ita non est gravis contra caritatem et pietatem, sine pravo animo corpori fidelis defuncti maledicere: quandoquidem, juxta ipsum S. Thomam, caritas, qua mortui qui in gratia decesserunt prosequendi sunt, non est aliud quam extensio caritatis, quam vivis praestare debemus: *Caritas (ait Sanctus), quae est vinculum uniens membra Ecclesiae, non solum ad vivos se extendit; sed etiam ad mortuos qui in caritate decedunt.*

Alia obiec-
tio adver-
sarii.

Sed adversarius meus dicit, quod maximum est discrimen inter vivorum et defuctorum maledictionem; quia in vivo regnat fomes, ac proinde ipse in peccandi periculo versatur, a quo qui decessit in gratia immunis est. Unde fit (ait), quod maledictio in vivos potest esse veniale: cum enim sit peccatum contra caritatem, remoto pravo affectu, potest esse non grave; sed maledictio in defunctos, cum sit peccatum contra religionem, etiam remoto pravo affectu semper est grave peccatum, ratione injuriae quae religioni irrogatur, cum corpori sacro maledicitur.

— Sed, ut respondeam, iterum principium ejus perquiramus, unde ille fidelium defectorum corpora, sacra esse autumat. Ipse dicit, juxta S. Thomae doctrinam mortuis maledicere esse grave, quia eorum corpora fuerunt organa Spiritus Sancti, et quia Communionem sacramentalē receperunt. Respondeo igitur. Quoad illud quod defuncti corpus, propter Communionem, et quia templum fuit Spiritus Sancti, pro sacro habendum sit; jam superius dixi quod haec ratio probat tam defuncti, quam vivi corpora pro sacris habenda esse; quia etiam vivus est templum Spiritus Sancti: *Membra vestra templum sunt Spiritus Sancti* (I Cor. vi, 19). — Sed in vivo replicabit quod fomes adest, qui hominem redigit sub potestatem peccandi. Respondeo. Ergo corpus Adae ante peccatum erat sacrum? Praeterea, potentia ad peccandum non efficit ut mutetur species sanctitatis corporis. Item nec fomes nec periculum peccandi efficiunt, ut *hic et nunc* vivens non sit templum Spi-

Solvitur:
corpora de-
fectorum
non sunt sa-
cra.

ritus Sancti. Tanto magis quod fomes iste nullum reatum aut maculam in animam inducit; nam gratia Redemptoris in baptizatis omnes peccati maculas extergit, et cumulatissime omnia ejus damna reparat: *Copiosa apud eum redemptio* (Ps. cxxix, 7). *Ubi autem abundavit delictum, superabundavit gratia* (Rom. v, 20). *Ego veni, ut vitam habeant, et abundantius habeant* (Joan. x, 10). Unde definit Tridentinum¹, per Baptismum animas immaculatas reddi, et fomitem nihil nocere, imo prodesse ad majorem mercedem recipiendam non consentienti: *In renatis enim nihil odit Deus...: innocentes, immaculati, puri, innoxii, ac Deo dilecti effecti sunt, etc. Manere autem in baptizatis concupiscentiam vel fomitem, haec sancta synodus fatetur et sentit: quae cum ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus... non valet; quin immo qui legitime certaverit coronabitur.* Itaque ratio, quod sunt Spiritus Sancti organa, non efficit ut corpus fidelis vivi vel defuncti sacrum habeatur; alias vivis etiam sine pravo animo maledicere, semper esset peccatum grave: et oppositum certum est, ut ipse adversarius admittit. Unde ad aliam rationem (si forte adversarius eam reperiatur) configere opus est, ut probet defectorum corpora sacra esse.

Nec valet dicere quod, maledicendo vivo, potest praescindi, eum non considerando ut templum Spiritus Sancti, sed mentem ad alia motiva peculiaria applicando, v. gr. ad injurias quibus ab eo affectus est. Et ego subsumo: Et cur haec praeceps effici non potest etiam respectu defectorum, iis maledicendo, ratione habita alicujus molestiae qua ab eo affectus sit, sed sine pravo animo? Praeterquam quod (ut scripsimus in prima epistola) plerumque hae maledictiones potius in vivorum contumeliam, quam in defectorum effutiuntur. — Sed, dicit, hoc neutiquam effici potest, quia defectorum corpora sunt sacra. Sed hic reddit quaestio; quia hoc est quod controvertitur. Nos enim dicimus, nullum defectorum corpus pro sacro habendum esse, nisi cum Ecclesia sanctum illud esse declarat, atque praecipit illud uti sacram venerandum esse,

Cultus reliquiarum nimis probat.

elevando venerationem ab ordine humano ad supernaturalem et divinum; ut mox cum S. Thomae auctoritate videbimus.

Sed replicabit auctor, quod juxta eumdem S. Thomam¹, reliquiae sanctorum veneratione dignae sunt, quia hujusmodi corporum animae Deo actu fruuntur; et quod propterea defuctorum corpora (ait), licet cultu duliae venerari nequeant, non possunt tamen speni, cum sint sacra; pie enim credendum est eorum animas salvas esse. Igitur, respondeo, defuctorum corpora, cum sint sacra, eis sacer cultus exhibendus est? Sed vellem scire quinam sacrorum cultuum eis exhibendus sit? Adversarius fatetur non deberi cultum duliae; sed ego nullum alium reperio, qui ab Ecclesia aut a DD. assignetur; nec capere possum quod alia cultus sacri species assignari possit, praeter latriae, hyperduliae et duliae. — Sed, insurgit, ad quem cultum reducitur altarium, vestium et vasorum veneratio? Respondeo, quod reducitur ad cultum latriae; nam hae res per se nullum cultum merentur: dum, cum execrantur, non amplius sacro cultu venerantur, sed *relative sive reductive*; unde eorum cultus reducitur ad cultum latriae, ratione sacrificii ad quod ordinantur. Ideo dico quod, cum defectorum corpora cultu latriae vel alio sacro venerari non possint, inter sacra numerari non debent. — Pater Suarez², loquendo de veneratione debita Sanctorum et caeterorum deflectorum reliquiis, dicit: *Immo insuper addo, hanc ipsam consuetudinem* (nempe venerandi uti sacras, reliquias Sanctorum) *ostendere, longe altiori modo Ecclesiam de Sanctorum reliquiis sentire, quam vulgarium hominum mortua corpora soleant reputari.* — Occurrit mihi quod etiam S. Gregorius Nyssenus, loquendo de corporibus Sanctorum, et caeterorum fidelium vulgari morte defectorum, dicit, nullam paritatem esse inter honorem qui illis exhibendus est, et illum qui aliis. Nam subjungit quod corpora aliorum defectorum omnes horrent et ab illis fugiunt; sed ad corpora Sanctorum, quia sacra sunt, quilibet se appropinquare optat, et tactu se credit san-

¹ 3 P., qu. 25, art. 6, ad 2. — ² Defensio fidei cathol., lib. 2, cap. 10, n. 14, v. *Unde etiam*. — ³ Oratio S. Theo-

ctificari. Afferamus ejus verba, quae de corpore Sancti Theodori afferunt: [Corpus S. Theodori] *ad alia corpora, quae communi et vulgari morte dissoluta sunt, nec comparandum quidem est... Nam caeterae quidem reliquiae abominabiles plerisque sunt; ac nemo lubenter sepulcrum praeterit, aut, si ex inopinato apertum offendit, praetercurrit. At si venerit in aliquem locum similem huic, ubi hodie nostra conventus habetur, ubi memoria justi sanctaeque reliquiae sunt; primum quidem earum rerum quas videt magnificientia oblectatur...; cupit deinceps ipsi conditorio appropinquare, sanctificationem ac benedictionem contrectationem ejus esse credens.* — Hinc notandum, quam alia sit veneratio, quam Ecclesia et fideles Sanctorum corporibus exhibent; et alia, qua aliorum defectorum corpora honorantur.

Quoad venerationem autem debitam corporibus, quorum animae Deo fruuntur, respondemus quod ratio S. Thomae non potest valere, nisi pro solis Sanctis ab Ecclesia declaratis, de quibus tantum Angelicus loquitur. — Sanctus enim Thomas, ex ratione quod animae Sanctorum Deo fruuntur, procedit ad demonstrandum quod eorum corpora veneranda sunt. Ad percipiendum igitur quid S. Doctor sentiat, et quae sit rei veritas, distinguenda sunt duae species cognitionis, qua nos scimus et credimus animam alicujus Deo frui: humana una; superhumana et divina altera, ex Ecclesiae declaratione. — Nunc certum est, venerationem illam corporibus Sanctorum, de quibus loquitur S. Thomas, debitam, non posse applicari nisi ad illa corpora, quorum animas beatas esse scimus cognitione revelata nobis per Ecclesiam, quae elevat honorem qui eis debetur, ex ordine humano ad superhumano.

Hinc fit, non sufficere nobis pro sacro habere aliquem defunctum, etiam morali certitudine, ut debeat aut possit ejus corpus sacro cultu venerari; sed requiritur, ut Ecclesia authentice nos certos faciat, certitudine ipsi divino lumine communicata, animam illius defuncti jam cum Deo in coelis regnare. — Audiamus verba

dori mart. Cfr. Migne, Patrol. graeco-lat., tom. 46, col. 737 et 738.

*Requisita
ad hoc ut
corpus pro
sacro habe-
atur.*

¹ Sess. 5, Decret. de pecc. origin., n. 5.

S. Thomae¹. Ibi, ad objectionem quam praemittit, quod non possint venerari Sancti, quia de ipsorum beatitudine moralis certitudo haberi non potest; Sanctus² ita respondet: *Dicendum quod Pontifex, cuius est canonizare Sanctos, potest certificari de statu alicujus per inquisitionem vitae et attestacionem miraculorum; et praecipue (nota) per instinctum Spiritus Sancti, qui omnia scrutatur etiam profunda Dei.* — Itaque, propter quamcumque moralem certitudinem, sed humanam et naturalem, nos non debemus nec possumus pro sacris habere fidelium defunctorum corpora, nec eis exhibere cultum sacram, nisi post eorum canonizationem; tunc enim Ecclesia, ex illa notitia supernaturali, quam ex Spiritus Sancti instinctu habet (sicut dicit Angelicus), transfert venerationem erga illud corpus ab ordine humano ab ordinem superhumanum et divinum.

Idem apparent expressum in decretis Urbani VIII spectantibus ad cultum servorum Dei, non adhuc canonizatorum aut beatificatorum (vide apud Benedictum XIV³); in quibus praecipue statutum fuit, ut in scribendis vitis aut gestis talium Dei servorum sequens protestatio auctoris praemitteretur: *Prositeor me haud alio sensu, quidquid in hoc libro refero, accipere aut accipi ab ullo velle, quam quo ea solent quae humana dumtaxat auctoritate, non autem divina catholicae Romanae Ecclesiae aut Sanctae Sedis Apostolicae, nituntur.* — Notentur haec verba: *quae humana auctoritate, non divina Ecclesiae, etc.* Itaque servorum Dei gesta aliam non habent fidem et venerationem, quam humanam; sed cum eos Ecclesia Sanctos declarat, tunc venerationis ex humana ad divinam extollitur, propter Ecclesiae divinam auctoritatem. Hinc est quod, ut alicui defuncto cultus aliquis praestetur sacer, qui superhumanus est, necesse est, ut principium aliquid et cognitio superhumana habeatur de sanctitate objecti, media illustratione divina, nobis per Ecclesiam

communicata. Et propterea, cum Sancti jam ab Ecclesia declarati sunt, sacra evadunt non tantum eorum ossa, sed etiam vestes, litterae et caetera quibus iis usi sunt, et irreverentia gravis et sacrilegium esset, iis praecisa necessitate ad profana uti. — Quod quidem contra, de rebus mortuorum non adhuc canonizorum, licet qualemcumque de eorum coelesti beatitudine haberemus notitiam, id efficere vetitum non est.

Quamquam concedimus, quod cum veneratione possumus reliquias alicujus defuncti cum sanctitatis opinione, apud nos habere, eum invocare, effigiem depingendam curare, et alia id genus efficere. Quia haec cultus sacri rationem non habent; sed sunt dumtaxat religionis actus (non autem civiles): qui, ut dicit Pater Joannes a S. Thoma, cuius auctoritatem mihi adversarius objicit, et ut etiam docent Bellarminus⁴ et Benedictus XIV⁵, adhiberi possunt aequa erga defunctos ac erga vivos. Immo ex hoc infert Bellarminus, licitum esse eos actus erga defunctos adhibere, quia vivis licite praestari possunt: *Si licet (sic ille concludit) honore viventes, quos credimus sanctos, cur non mortuos?* Et cum nonnulli hanc Bellarminidoctrinam carpsissent, nempe quod venerari concedebat sanctos non canonizatos; sic eam vindicavit dicendo, quod ipse alium non concedebat non canonizatis cultum, nisi illum qui vivis exhiberi solebat. (Apud Benedictum⁶). — Dixi: *actus religionis;* quia aliis est cultus sacer. Deosculari manus servo Dei, se ejus precibus commendare, pedes ei lavare et caetera, hi sunt quidem religionis actus, quia e religione manant; non sunt autem cultus sacri, cum erga res sacras non exerceantur.

Et ita pariter, mortuos in loco sacro sepelire, thure suffire, pedes deosculari, reliquias eorum venerari, sunt quidem caeremoniae sacrae ac religionis actus; non sunt autem cultus sacer. — Profecto caeremoniae sacrae dicuntur et vere sunt; quia illae seipsas respiciunt, quae sacrae

Veneratio
privata non
est cultus
sacer.

Ritus cir-
cadefunctos
non sunt
cultus sa-
cer.

¹ Quodlib. 9, art. 16, obj. 1. — ² Loc. cit., ad 1^m. — ³ De Canonizat. Sanctor., lib. 2, cap. 11, num. 8. — *Joan.*

a. S. Thom., in 2^{am} 2^{ec}, disp. 9, art. 2, qu. ult., num. 2. — ⁴ Controv. de Beatitud. et Canonizat. Sanctor., lib. 1,

cap. 10, ad 7^m. — ⁵ De Canonizat. Sanctor., lib. 2, cap. 7, num. 4 et 7. — ⁶ De Canonizat. Sanctor., lib. 2, cap. 9, n. 1. Cfr. etiam Pignatell., Consultat., tom. 5, consult. 38, num. 19 et 20.

sunt prout ab Ecclesia praceptae. Sed cultus sacer dici nequeunt, quia cultus objectum erga quod adhibentur respicit; ideoque nunquam dici potest cultus sacer, cum objectum sacram esse non constet. — Praeterea sunt utique actus religionis. Et hic fateor, quod in mea prima responsione (nescio quomodo) error excidit; nam cum dicere deberet Thurificationes et benedictiones et alias caeremonias, quas erga defunctos adhibere soleamus, non esse cultum sacram, dixi non esse actus religionis. Affirmo quidem, nec dubito quin actus religionis sint; sed non proinde sunt cultus sacer: et per consequens, non est quod, propter praefatos actus qui adhibentur erga defunctos, corpora eorum tamquam sacra habenda sint, atque ideo possint ea cultu sacro venerari. Propterea Alexander III¹ absolute prohibuit venerari pro Sancto aliquem, nisi Ecclesiae auctoritas accedit: *Cum, etiamsi per eum miracula fierent, non liceret vobis ipsum pro Sancto, absque auctoritate Romanae Ecclesiae venerari.* Et quamvis olim pro Sanctis sine Ecclesiae declaratione, sed sola populorum consuetudine, aliqui venerabantur: nihilominus respondet Bellarminus², quod hoc ex tacita Papae approbatione licebat: *Sicut consuetudines aliae vim habent legis ex tacito consensu principis...; ita Sancti alicujus cultus, ex consuetudine ecclesiarum generaliter introductus, vim habet ex approbatione tacita vel expressa Summi Pontificis.*

Repono igitur: Ego non dubito quin ritus quos adhibet Ecclesia erga defunctos sint caeremoniae sacrae et religionis actus; non autem cultus sacer. Prout revera Rituale Romanum, loquendo de exsequiis, ritus qui adhibentur in sepultura mortuorum, non jam vocat cultum sacram, sed tantum *mysteria religionis et signa christiana pietatis*, sic dicens: *Sacras caeremonias ac ritus, quibus... sancta Mater Ecclesia catholica in filiorum suorum exsequiis uti solet, tamquam vera religionis mysteria, christianaque pietatis signa, et fidelium mortuorum saluberrima suffragia, parochi summo studio*

¹ Cap. *Audivimus I*, de reliquiis et veneratione Sanctorum. — ² Controvers. de Beatitudine et Canonizatione

servare debent. — Addo duas alias animadversiones, ex quibus hoc fit clarius Primo, si talis cultus esset sacer, etiam esset cultus publicus, siquidem ille a publico ministro Ecclesiae exhibetur; et hoc certum est quod fieri non potest: dum ipsa Ecclesia prohibet ne cultus publicus cuivis ab ea pro Sancto aut Beato non declarato exhibeatur. — Praeterea dicit S. Francisca Salesius, quod cultus sacer defunctis non praestatur, nisi in protestationem eorum virtutis excellentis; et cognitio hujus excellentiae certa esse debet. Quomodo autem dici poterit quod ritus qui erga defunctos exercentur, sint cultus sacer, cum de defunctis (communiter loquendo) non habeatur haec eorum excellentis virtutis cognitio? Imo pro comperto habetur, quod inter fideles defunctos non pauci sunt, qui aeterno igne cremantur: et interim hi ritus indifferenter erga omnes practicantur. Igitur dicendum est, Ecclesiam tales ritus pro sacro cultu non habere.

Argumentum quoddam praevenio, quod mihi objici posset: Si ergo conceditur quod mortuos venerari sit actus religionis, eis maledicere procul dubio erit religioni actus oppositus. — Respondet prius per instantiam: Si hoc argumentum valeret pro defunctis, valeret etiam pro vivis. Nam venerari servos Dei viventes actibus superius descriptis, ut ostendimus, etiam est actus religionis sive cultus religiosus; unde maledicere huic tali servo Dei, etiam praeciso animo pravo, eset pariter grave sacrilegium; sed nemo hoc dicit. — Sed responsio directa afferatur. Distinguendum, atque videndum est ex quo motivo talis actus religionis proveniat: Si provenit ex motivo ipsius objecti, quia objectum sacram est; contumelia in illud tunc est peccatum religioni adversans, et est sacrilegium. Sed si actus honoris procedit a pietate religiosa fidelis, tunc utique erit actus religiosus, quia a motivo religionis procedit; sed maledictio in objectum non erit actus contra religionem, quia non est actus qui ad objectum sacram refertur.

Adversarius in Dissertatione admiratur, et imprudentes, ne dicam temerarios, Sanctorum, lib. 1, cap. 8, i. f. — *Ritual. Roman.*, De Exsequiis, init.

Ritus illos
esse actus
religionis
nil probat.

sincera fronte appellat eos, qui in confessionario aut in suggestu dicunt, non esse ex se grave mortuis maledicere. — Sed ego, et alii cum me, admiramus eos, qui sibi scrupulum non faciunt absolute praedicare, hanc maledictionem esse peccatum mortale atque blasphemiam. Ad hoc ut dicatur quod actio aliqua non sit peccatum grave, sufficit ut vera probabilitas habeatur, quod tale non sit, quemadmodum omnes fatentur: intelligo illam, quae fundamento non tenui innititur, talem esse, ut tuto (juxta sententiam communem, deposita quaestione de probabiliori et minus probabili), possit teneri et doceri.

Et parvi aut nihil faciunt ad nostram rem duae illae doctrinae quas mihi adversarius opponit S. Augustini; unam: *Graviter peccaret in rebus ad salutem animae pertinentibus, vel eo solo quod certis incerta praeponeret.* Et: *Si incertum est esse peccatum, quis dubitet certum esse peccatum?* Nam ibi S. Doctor loquitur de eo qui operatur in dubio circares ad salutis aeternae necessitatem spectantes: in qua re quilibet tenetur certum sequi. Praeterquam quod ibi Sanctus ser-

rum intercessione locum habet, in qua tum asseri potest quod aliqua actio non sit graviter illicita. Sed ut affirmetur absolute, aliquam actionem esse peccatum mortale, non sufficit opinio probabilis nec etiam probabilior⁴⁾. Nam probabilius non excludit rationabilem timorem errandi; unde non efficit quod lex non remaneat dubia, et quod opinio opposita non possit esse vera, si vere probabilis est. Quapropter, cum agatur de sacramentis, non est licitum sequi probabiliorem, cum opposita est probabilis, licet minus probabilis.

monem habet de quodam Donatista, qui, cum certus esset in catholica Ecclesia rite et recte Baptismum conferri, contra dubius erat an recte in sua secta eum reciperet. Integrum textum exhibeo¹: *Si dubium haberet, non illic recte accipi quod in [Ecclesia] catholica recte accipi certum haberet; graviter peccaret in rebus ad salutem animae pertinentibus, vel eo solo quod certis incerta praeponeret.* Et deinde²: *Accipere itaque in parte Donati, si incertum est esse peccatum: quis dubitet, certum esse peccatum non ibi potius accipere, ubi certum est non esse peccatum?* Quis dubitat quin iste Donatista certe peccaret? — Sed non dicebat S. Augustinus, quod peccat qui ex vera et solida probabilitate operatur, cum dubium non versatur circa ea quae ad salutis necessitatem pertinent (prout

¹ De Baptismo, lib. 1, cap. 3, n. 4. — ² Cap. 5, n. 6; ap. Migne, Patrol. lat., tom. 43, col. 111 et 113. — ³ De

est Baptismus), et cum actio non est certe illicita. Lex enim dubia non imponit certam obligationem; juxta id quod docet Angelicus ³: *Nullus ligatur per praecptum aliquod, nisi mediante scientia illius praecepti.* Et idem probatur ex cap. *Cum in jure 31, de offic. et pot. judicis deleg.:* *Nisi de mandato... certus extiteris, exse-qui non cogeris quod mandatur.* Idem, in can. *Sicut quaedam, dist. 14, ubi S. Leo haec scribit: In iis quae vel dubia fuerint aut obscura, id noverimus sequen-dum, quod nec praeceptis evangelicis con-trarium, nec decretis SS. Patrum invenia-tur adversum.* Hoc locum habet, in quan-

tum asseri potest quod aliqua actio non sit graviter illicita. Sed ut affirmetur absolute, aliquam actionem esse peccatum mortale, non sufficit opinio probabilis nec etiam probabilior^d). Nam probabilior non excludit rationabilem timorem errandi; unde non efficit quod lex non remaneat dubia, et quod opinio opposita non possit esse vera, si vere probabilis est. Quapropter, cum agatur de sacramentis, non est licitum sequi probabiliorem, cum opposita est probabilis, licet minus probabilis.

Ad hoc igitur ut actio aliqua sit graviter illicita, requiritur certitudo; prout docent omnes cum S. Raymundo, qui ⁴ scripsit: *Non sis nimis pronus judicare mortalia peccata, ubi tibi non constat per certam Scripturam.* Itaque Sanctus monet, ne judicetur aliqua actio esse peccatum mortale, ubi non constat tale esse; et cum dicat Sanctus: *ubi non constat, semper reprobare intelligit tamquam excessum, asserere aliquod esse peccatum grave, quoties de illius gravitate non constat.* — S. Antoninus pariter dixit ⁵, quod sine periculo peccandi determinari non possit aliquam actionem esse peccatum grave, nisi aperta Scriptura, aut Ecclesiae determinatio, aut ratio evidens habeatur: *Quaestio qua queritur (sunt verba Sancti) de aliquo actu, utrum sit peccatum mortale vel non, nisi ad hoc*

Verit., qu. 17, art. 3, corp. — ⁴ Sum., lib. 3, tit. 34, § 4,
v. *Quid de venialibus.* — ⁵ Part. 2, tit. 1, cap. 11, § 28.

cum scilicet S. Alphonsus systema suum nondum perfecisset. Genuinum vero sistema insertum fuit primum in 6^a editione, anni 1767.

habeatur auctoritas expressa Scripturae sacrae, aut canonis seu determinationis Ecclesiae, vel evidens ratio, nonnisi periculosisse determinatur. Nam (ut subjungit) si determinetur quod sit ibi mortale et non sit, mortaliter peccabit contra faciens, quia omne quod est contra conscientiam, aedificat ad gehennam, conjicit animas in periculum damnationis. — Hinc sapientissime Benedictus XIV, in suo Opere *de Synodo*, in plerisque capitibus nihil aliud episcopos monet, quam ne unquam peccati gravis eas damnent opiniones, quae uti probabiles doctores utriusque partis defendunt.

Adversarius meus caeteroquin usque
eo progressus est, ut conclusionem theo-
logicam suam opinionem appellat. — Ego
nolo me ingerere ad decidendum, utrum
ejus opinio pondere, et quo pondere proba-
bilitatis fulciatur. Sed nescio an *conclusio*
theologica dici possit: cum nullus Scriptu-
rae textus pro illa habeatur, nec Eccle-
siae definitio extet, nec ratio evidens,
nec DD. communis auctoritas, immo nec
unius, qui juxta ejus opinionem scripsit,
reperiatur.

Adducit ille textum S. Isidori Pelusio-
tae ¹: *Vivi incessunt etiam mortuos; et
hostes foedus ineunt! Cur igitur, et na-
turae leges, et inimicitarum superas ter-
minos, vita functo maledicens?* Videris
enim in cinerem ac favillam linguam
acuere, sed primo violas sanctimoniam, cui
omnes mortales studeant oportet. Deinde
immortalem habet animam, cuius vindex
est oculus Dei pervigil. — Sed in libro
qui apud me est, typis edito Romae anno
1629, reperio non ita sed alius verbis te-
xturn praefatum esse conceptum. Sic enim
ibi legitur ²: *Vivi solent calumniis in-
cessi, cum jam defunctis etiam hostes
conciliantur, et foedus ineunt. Cur igitur
ipse, et naturae, et inimicitarum termi-
nos transgrederis, dum vita jam functum
calumniaris et lacescis? Nam putas qui-
dem, te solum adversus cinerem et pul-
verem linguam stringere: sed heus, pri-
mum ipsum sacrosanctum sepulturae jus*

Bened. XIV., de Synodo, lib. 7, cap. 13, n. 9; lib. 8, cap. 13, n. 9. — ¹ Epistolar. lib. 5, epist. 491; ex Biblioth. veterum Patrum, interprete Andrea Schotto; et ap. Migne, Patrol. graeco-lat., tom. 78, col. 1611. — ² Epist. lib. 5,

violas, quod tamen nemo non ambit, et habere studet; deinde habet is animam immortalem, cuius oculus ille pervagil et semper excubans vindicta est. — Judicent nunc alii, si haec auctoritas quid momenti opinioni conferat adversarii mei, qui defunctorum fidelium corpora omnia, tamquam sacra veneranda esse contendit. S. Isidorus sacrum appellat jus sepulcri, non autem corpus defuncti.

Sed praeterea adversarius sibi assentatur, omnia sibi favere: Scripturas, Ecclesiae definitiones, DD. communem auctoritatem et evidentes rationes. — Scripturae sunt: *Neque maledici... regnum Dei possidebunt.* I Cor. vi, 10. (*Maledici*, explicat Calmet, qui convicium in faciem proferunt, vel de absente obtrectant). Ecclesiae definitionem dicit esse disciplinam, qua ipsa utitur in sepeliendis fidelibus. Pro se etiam habet communem DD. auctoritatem; dicendo quod moralistae ideo de hac sententia non disseruerunt, quia juxta eorum regulas apud ipsos pro certa habita est. Tandem habet pro se rationes evidentes: quae illae utique sunt, quas ipse in sua Dissertatione exposuit. — An haec suadeant, nolo meo iudicio quaestionem decidere; sed sapientes omnem controversiam exhaustant.

Caeterum, loquendo de mea sententia, ut superioribus paginis retuli, praeter tres auctores ibi citatos, qui de hac re scripsierunt, curavi rem hanc a multis examinandam, et praesertim ab omnibus Congregationibus missionariorum civitatis Neapolis; in quibus, quia missionariorum, theologiam moralem praecipue omnes profitentur, et ibi (ut omnibus compertrum est) selectiores cleri Neapolitani coadunantur viri. Hic adversarius meus, Socratis quemdam textum in medio afferens, innuit quod non omnes ea sunt solertia praediti, ut sint magistri idonei ad similes enucleandas quaestiones. Concedo quod non omnes sunt magistri; sed, cum mihi praefatae Congregationes totius corporis nomine responsum dedissent, supponendum est resolutiones non a minus sapientem.

Opinio a
versar
non est co
clusio the
logica.

- Rationes
adversarii.

S. Doctor
multos con-
suluit.

tibus, sed a sapientioribus datas fuisse. — Praefata quaestio, ut jam prius scripsi, fuit etiam Romae ex mandato Benedicti XIV discussa; et juxta mentem ipsius Pontificis, (quam caeteroquin nunquam animo intendi, hanc fuisse definitionem ex cathedra) quaestio resoluta fuit, quod peccati mortalis reatu careret. Sed ille scribit quod non tenetur fidem praestare, nec huic examini adhibito, nec resolutioni Romae datae. Nec eo unquam meus appulit animus, ut cogerem eum ad id credendum; sed id ego scripsi, quia vehementia mihi adsunt momenta, ne in dubium id revocem: dum mihi testatus est tamquam testis ex propria scientia, et de visu (ille enim propriis oculis aspergit Pontificis schedulam) quidam sacerdos, religiosus, doctus, et in hac controversia minime affectus; propterea que existimavi alios, qui ad utramque sententiae partem indifferentes sunt, prudenter et non abs ratione id credere etiam posse. Caeteroquin quantum ad me, tanto certius hoc mihi visum est, ut non dubitaverim hoc idem in eodem Opere morali a me concesso, quod eidem Pontifici dedicavi, et praesentandum curavi, scribere, et rem, ut mihi ille testatus fuit, exponere.

Quod reliquum est, si meus adversarius bono fine ductus id scripsit; ego etiam pro certo habeo, me non inductum fuisse ad id scriendum aliqua animi adhaesione, aut contendendi lubentia (esse quidem optimum, ut postquam ex saeculi laqueis me expeditsem, ut in aeternae salutis tuto animam meam collocarem, id aggredi contenderem, quod ad damnationem eam conduceret, et cur? ut inanem gloriam; melius dicam, ut perpetuum dedecus in defendenda opinione falsa aucuparer!); sed fine recto et bono, ut ex tot peccatis liberarem tam multos, qui habitum contraxerunt ad mortuis maledicendum, et qui non obstante quod credant (erronee, meo iudicio) esse peccatum grave, prout eis assertum erat, prosequabantur nihilominus ad eas maledictiones effutiendas. — Quod autem meus adversarius voluerit me appellare *obstinatum, et falso solo impulsum*, hoc omisum facio, sciens quoniam *qui... judicat me, Dominus est.* (I Cor. iv, 4).

Finis propter quem
scripsit au-
tor.

Ad haec subjungo epistolam responsivam ad me rescriptam a Reverendiss. Abate D. Bartolomaeo de Marco, Basiliiano (cui hanc epistolam meam perpendendam misi), viro quidem maximi projecus doctrina habito, tum apud ipsum religionem, quae praestantissimis munieribus eum decoravit, tum etiam quoquo-versum Neapoli et Romae, etc., magistro in sacra theologia, quam ipse per plures annos cum omnium plausu docuit, et 30 aut 40 annos in excipiendis confessionibus exercitato. — Ego animi pendebam, utrum huc referre deberem nec ne sequentem illius epistolam. Sed mihi consilium datum est, ut duobus ex motivis id efficerem: 1º ut omnibus notum fiat, me, ut cautius agerem et ne proprii sensus adhaesione deciperer, (prout jam me deceptum autumat meus adversarius), semper solitum fuisse aliorum doctorum consilium exposcere; 2º ut patefaciam, quam tum de mea, tum de opposita sententia, caeteri praestantes viri existimationem habeant. — Epistola est sequens:

« Revmo Padre, Signore e Padrone colendissimo.

« Da molto tempo fa ebbi la consolazione di leggere la sua erudita Dissertazione sopra l'imprecazione de' morti, sostenendo che non sia colpa grave il maledirli; siccome tal'è il sentimento mio e delle persone più sagge, colle quali su di ciò ne ho tenuto spesso discorso. Ora per sua bontà mi manda la risposta fatta ad un suo contraddittore, nella quale ho ammirata la sua dottrina, e aggiungendo ragioni a ragioni l'ha resa quasi demonstrativa; nè saprei con qual fondamento il suo contraddittore difenda che sia colpa grave, sembrandomi i motivi addotti da lui di niun momento, conforme li lessi in un libretto mandato dal medesimo alle stampe, e che V. S. Reverendiss. l'ha sodamente confutati, e presentemente li confuta. Certamente io non comprendo come possa esser peccato mortale il maledire i morti. — Lodo poi la sua moderatezza in chiamar probabile questa sentenza, che dice non esser colpa grave la bestemmia de' morti: dovea più tosto chiamarla moralmente certa, e per conseguenza l'opposta, che

Epistola
gratulato-
ria ad au-
torem.

si difende dal suo contraddittore, moralmente falsa, e di debole e tenue probabilità.

« Io dunque non ho avuto nè che togliere, nè che aggiungere, nè che mutare della sua dotta scrittura; e prego il Signore che illumini la mente del suo contraddittore e di alcuni pochi compagni, che fan pompa di trovar la colpa in ogni piccola azione. — V. S. Reverendissima intanto non si arretri di mandar alla luce l'accennata apologetica risposta, che ne sarà applaudita, come ne fu in tutte le altre sue opere. Mi raccomando alle sue orazioni, e facendole riverenza, con ogni rispetto le bacio le mani.

Di V. S. Reverendissima,

Mater Domini, 14 Giugno 1758.

*Umiliiss. servitore obligatiss. e devotiss.
BARTOLOMEO DI MARCO, Abate ».*

Subjungo haec pauca. Praefatus Abbas Reverendissimus, ut scribit, videtur supponere, a me opinionem meam dumtaxat uti probabilem haberi. Hoc a me dictum non est; dixi tantum, quod ad hoc ut affirmari possit culpa gravi actionem aliquam carere, sufficiens est quod probabile sit non esse gravem. Caeterum nolui judicium ferre, utrum mea sententia sit nec ne moraliter certa, cum hoc sapientium iudicio committam; sed caeteroquin ego illam plusquam probabilem esse duxi et duco.

Nuper alia prodit epistola adversarii, cui respondere opus esse minime censemus; sufficiunt quae jam respondimus. Si autem forte putat adversarius, in controversiis eos remanere victores, qui ultimo loco scribunt, hujusmodi victoriam valde libenter ei concedimus.